

Watervogeltellingen in Nederland

Nieuwsbrief seizoen 2018/2019, nr 6, februari 2019

Nederland is bij uitstek een land van wetlands en watervogels. Met watervogeltellingen worden objectieve gegevens verzameld over aantallen, verspreiding en de veranderingen daarin. Het landelijke project vindt plaats in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring en wordt ondersteund door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Rijkswaterstaat Centrale Informatievoorziening en het Centraal Bureau voor de Statistiek. De landelijke coördinatie wordt verzorgd door Sovon Vogelonderzoek Nederland. De tellingen worden uitgevoerd door een groot aantal waarnemers van vogelwerkgroepen, behorende instanties, provincies en instituten. Er worden maandelijks tellingen uitgevoerd in monitoringgebieden (alle watervogelsoorten, in Rijkswateren en overige Vogelrichtlijngebieden), pleisterplaatsen (ganzen en zwanen) en in januari de Midwintertelling.



Beste mensen,

Nijmegen, 25 januari 2019

Buiten ligt er op dit moment een prachtig sneeuwdek (gevuld met een mooie groep Kepen en Vinken die op het gestrooide voer afkomen), maar bij de 53e midwintertelling zag het er toch heel anders uit. Het was waarschijnlijk een van de natste tellingen in de lange reeks van midwintertellingen. Bijna het hele weekend regende het, hoewel er (plaatselijk) ook droge perioden waren. Zo werd het op een aantal Waddeneilanden aan het einde van de ochtend droog (zo'n twee uur voor het hoogwater) en nam ook de wind af waardoor het nog een hele aardige telling werd. Rond Nijmegen was dat geenszins het geval. Pas rond 16:15u werd het droog, maar toen was ik (de hele dag al op de fiets) grotendeels doorweekt (en kreeg ik de kijker nog amper droog). Veel tellers hadden dezelfde ervaring, gezien de vele opmerkingen van jullie. Om die reden besloten we al snel om de telperiode uit te breiden tot het weekend erna (toen er veel beter weer was voorspeld). Een flink aantal van jullie heeft daar dankbaar gebruik van gemaakt, waardoor een veel lagere teldekking bij de deze midwintertelling waarschijnlijk is voorkomen. Op dit moment zijn nu net iets minder tellingen (3650) binnen dan vorig jaar rond dezelfde tijd (3900), maar er worden nog steeds tellingen ingevoerd. Veel dank voor het snelle insturen! Heb je je telling nog niet ingevoerd, doe dat s.v.p. zo snel mogelijk zodat we binnenkort een goede eerste indruk van de resultaten kunnen geven.

Het totaal aantal vogels ligt momenteel rond de 4,2 miljoen en dat is ruim een half miljoen lager dan vorig jaar toen op het moment van schrijven er 4,75 miljoen vogels waren doorgegeven. De top drie lijkt vooralsnog weer hetzelfde, hoewel ook bij deze de totaalaantallen beduidend lager liggen dan vorig jaar (maar zie ook het ganzenstuk van Kees, waarin de aantallen in gebieden die in beide jaren zijn geteld niet veel verschillen). Voorlopige koploper wat betreft aantal is Kolgans met zo'n 575.000 vogels, op de voet

gevolgd door Brandgans (555.000) en Smient (420.000). Dit betreffen uiteraard voorlopige aantallen en hoewel de top 3 al enigszins is gecorrigeerd op dubbeltellingen zijn de aantallen grotendeels nog ongecontroleerd. Daarnaast zullen er ongetwijfeld ook nog aanvullingen komen.

In februari staat er geen volledig programma op de agenda. In het Waddengebied wordt op **9 februari** al afgetrapt met een steekproeftelling. Vanwege het ongunstige tij op de voorkeursdatum valt deze telling zo vroeg in de maand. Ook op deze datum komt het tij allesbehalve hoog (83cm), maar het tijdstip ervan (12:20u in Harlingen) is dan weer wel gunstig. Een week later, op **16 februari** volgt dan de telling in alle monitoringgebieden en ganzen- en zwanengebieden (uitloop van 15-18 februari). De winterslaapplaatstelling van Wulp (extra belangrijk vanwege het jaar van de Wulp!) staat gepland op **9 februari** (telperiode 2-16 februari). Op **23 februari** volgt dan de slaapplaatstelling van Aalscholver, Grote en Kleine Zilverreiger. Tellen kan van 16 februari tot en met 3 maart.

Bij deze ook weer de oproep aan ganzentellers in Friesland om groepen ganzen en zwanen in te tekenen. Hetzelfde geldt voor tellers in het hele land die bij hun telling de ANLb soorten Blauwe Kiekendief, Kleine Zwaan, Rotgans, Ruigpootbuizerd, Goudplevier en Velduil tegen komen, teken ze s.v.p. in (zie ook nieuwsbrief nr. 2 van oktober 2018)! Dat kan heel gemakkelijk met Avimap direct in het veld. Handige info over het gebruik van Avimap kun je lezen op: sovon.nl/avimapwavo, informatie over de nieuwe webinvoer kun je hier vinden: sovon.nl/watervogelinvoer.

Een fijne telling!

Menno Hornman

Nederland (binnenland):	Waddengebied:
16 februari monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling	9 februari steekproef telling (12.20 - HW 83)
Nederland binnenland	Waddengebied (hoogwater - verhoging)
16 mrt monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling	23 mrt (extra) integrale Waddentelling (11:45 - 89)
13 apr monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling	20 apr steekproeftelling, ganzen- en zwanentelling (12:35 - 89)
4 mei telling Brand- en Rotgans	4 mei telling Brand- en Rotgans (11:45 - 82)
11 mei selectie van monitoringgebieden	18 mei integrale Waddentelling (11:25 - 85)
15 juni selectie van monitoringgebieden	22 juni steekproeftelling (14:35 - 104)
NB. Bij voorkeur niet van de teldatum afwijken, echter bij slecht weer of andere overmacht kunnen tellingen nog één dag voor tot twee dagen na de teldatum worden uitgevoerd.	

2019

Ganzen en zwanen: komen en gaan van Toendrarietganzen

In de vorige nieuwsbrief berichtten we over opvallende aantallen Toendrarietganzen in december. Op grond van de voorlopige resultaten van de december-telling was het aantal van 248.000 zelfs bijna het dubbele van het aantal in december 2017, en groter dan alle voorgaande complete december-tellingen in de afgelopen tien jaar (figuur 1). Zodra alle gegevens zijn ingevoerd zal moeten blijken of we voor alle gebieden opgeteld het record-seizoensmaximum van 292.000 in 2010/11 gaan evenaren. Opvallend genoeg zette de trend voor grotere aantallen niet door in januari. Bij die telling week het voorkomen namelijk weinig af van voorgaande januari-tellingen (figuur 1). Het lijkt er dus op dat er tussen half december en half januari een flinke afname plaatsvond, vermoedelijk door verschuiving van concentraties over de grens met Duitsland. Diverse in Nederland in december aanwezige geringe vogels lijken dat te bevestigen (geese.org). Langs de Niederrhein in Duitsland werden half januari een aantal opvallend grote groepen Toendrarietganzen op bietenresten geteld, want eveneens de theorie ondersteund.

Kolgans, Brandgans, Wilde Zwaan en Rotgans werden vergeleken met vorig jaar een tikkeltje minder gezien bij de afgelopen januari-telling, al is hier geen sprake van hele grote verschillen. Interessant in deze context is dat een aantal ganzenflappers, die (Kol)ganzen vangen en van halsbanden voorzien, in de afgelopen tijd moeite hadden voldoende ganzen bij hun netten te krijgen. Bij Grauwe Gans, Kleine Zwaan, Wilde Zwaan, Knobbelzwaan en Kleine Rietgans waren de verschillen met vorige tellingen heel klein. Alleen Grote Canadese Gans en Nijlgans werden opnieuw in grotere aantallen geteld, een tendens die ook al uit de voorgaande tellingen naar voren kwam.

Uit Noord-Duitsland werden in de tweede helft van januari grote concentraties Kolganzen en Brandganzen gemeld (H. Kruckenberg), aantallen die daar normaliter pas bij de terugtrek in februari verschijnen. Dit correspondeert ook met meldingen van hoge NO-waarts gerichte trek. Of de huidige koude en sneeuw nog weer tot westwaartse verplaatsingen zal leiden?

Nonnetje: meer of minder?

Op het moment van schrijven ligt er overal sneeuw en lokaal was er 's nachts strenge vorst. Winterse omstandigheden staan vaak garant voor mooie aantallen van het Nonnetje. Of de winter aanhoudt is nog afwachten maar gemiddeld zien we in februari de hoogste aantallen van deze soort. In de eerste helft van februari 2012 was er een flinke koude inval wat toen resulteerde in een ruime verdubbeling tijdens de februari-telling t.o.v. januari. Spannend of dit de komende telling ook gaat gebeuren.

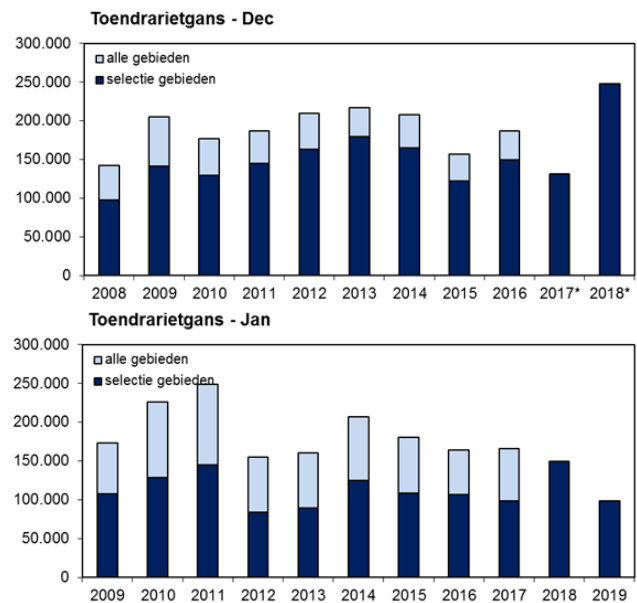
Aantallen januari

Op basis van wat tot op heden (vierde week januari) is ingevoerd lijkt het een gemiddeld jaar. Voorlopig zijn er 1.300 Nonnetjes doorgegeven met de belangrijkste concentraties in de noordelijke helft van het land. Het gaat om Friesland, Midden-Groningen, NW-Overijssel, Flevoland en Randmeren en IJsselmeer-kuststrook van Noord-Holland. Ook in de Maasplassen in Limburg zijn mooie aantal-

Broedsucces Kleine Zwaan

Wim Tijssen meldde in de kleine zwanennieuwsbrief de eerste resultaten van de internationale broedsucces telling op 15/16 december (tegelijk met de mid-maandelijke telling). Het jongenpercentage komt voorlopig uit op 8,7%, wat andermaal aan de lage kant is, maar wel goed bij het beeld van de afgelopen jaren past. Begin januari werden in Noord-Brabant door een team van WenR en NIOO 27 Kleine Zwanen van nieuwe halsbanden voorzien, deels witte halsbanden met een GPS zender en deels normale gele halsbanden. Waarnemingen van deze vogels, bij voorkeur met informatie over familieverbanden (partner, wel of geen jongen, en hoeveel jongen) kunnen bij geese.org worden ingevoerd onder "relaties".

Kees Koffijberg



Figuur 1. Voorlopige aantallen Toendrarietganzen in december (2018) en januari (2019) in de afgelopen tien jaar. Weergegeven zijn de aantallen in een selectie van gebieden die in alle jaren werden geteld (dus 1:1 vergelijkbaar) en het totaal van alle gebieden (geteld en bijgeschat). Voor 2017 en 2018 is dat totaal nog in bewerking, resp. onvolledig.

len gezien. Opvallende aantallen zijn doorgegeven uit Alde Feanen (72), De Deelen (57), het nieuwe Reevediep (54), Elahuizen Fr (44), Wilgenbos Fl (37), Polder Mastenbroek (36), Stevolplas Li (34) en Rijksproefpolder – Kathoek NH (30).

Verschuiving van overwinteringsgebied

De aantallen bij ons zijn sinds de jaren tachtig afgenomen en in de recente tien jaar stabiel. De relatief kleine Europese populatie Nonnetjes, rond 40.000 exemplaren, vertoonde in de periode 1990-2011 een duidelijk noordoostelijk gerichte verschuiving van zijn overwinteringsgebied. De landen rond de oostelijke Oostzee waren omstreeks 1990 goed voor 6% van de overwinterende aantallen, tegen 32% rond 2010. Dit werd mogelijk gemaakt door gemiddeld zachtere winters, leidend tot een kortere ijsbedekking in de Oostzee. In dezelfde periode namen de aantallen in de meest zuidwestelijke delen van het overwinteringsgebied

af, terwijl de populatie als geheel constant bleef. Dat de 'nieuwe' overwinteringsgebieden deels buiten beschermde zones liggen, brengt uitdagingen voor de natuurbescherming met zich mee (Pávón-Jordán *et al.* 2015).

Telrichtlijnen

Nonnetjes houden zich vaak op in groepen van Meerkoet en duikeenden. Dit doen ze vooral op open en vrij diep

water (plassen en meren). Als de vogels bezig zijn met foerageren (sociaal duiken) moet je even geduld hebben om het juiste aantal te bepalen. Bij strenge vorst wanneer plassen dichtvriezen worden ze vaak op de rivieren gezien. Dan tel je het aantal wat in jouw deel van de rivier bij de uiterwaard hoort. Stem eventueel af met de teller van de overzijde wie wat doorgeeft.

Jan Schoppers

Slaapplaatsen: Wulpenslaapplaatsen tellen



Het is het Jaar van de Wulp! Deze markante steltloper neemt gestaag in aantal af zowel in ons land als daarbuiten. Des te meer reden om goed in kaart te brengen hoeveel Wulpen er nu precies in ons land verblijven. Geen betere manier om dat te doen dan door middel van slaap-

plaatstellingen. Op 2 februari aanstaande start de telperiode van twee weken van de eerste slaapplaatsstelling van de Wulp. Doe mee en ga kijken of je wulpenslaapplaats bezet is! Mocht je nog geen Wulpen tellen, dan is dit het moment om in te stappen. Weten of er bij jou in de buurt mogelijk Wulpen slapen? Neem dan even contact met ons op.

Nieuwe slaapplaatsstellingen

In het Jaar van de Wulp willen we zoveel mogelijk slaapplaatsen geteld hebben. Daarvoor hebben we jullie hulp hard nodig. Normaliter organiseren we jaarlijks twee slaapplaatsstellingen, dit jaar doen we dat vier keer, om toch iets meer inzicht te krijgen in de aantallen en het slaapplaatsgebruik te krijgen. Daarnaast organiseren we een eenmalige Regenwulpentelling.

02-16 feb.: Slaapplaatsstelling Wulp (voorkeursdatum 9 feb.)

13-27 april: Slaapplaatsstelling Regenwulp (voorkeursdatum 20 april)

13-27 juli: Slaapplaatsstelling Wulp (voorkeursdatum 20 juli)

01-14 sep.: Slaapplaatsstelling Wulp (voorkeursdatum 7 sep.)

01-14 dec.: Slaapplaatsstelling Wulp (voorkeursdatum 7 dec.)

Wil je jouw slaapplaats beter in kaart brengen en bijvoorbeeld maandelijks tellen of nog regelmatig, schroom niet, voer het in, want hoe meer data over slapende Wulpen gedurende het jaar hoe beter.

Wulpen zijn heel trouw aan hun slaapplek. Een nieuwe locatie ligt meestal niet ver van een reeds bekende slaapplaats. Als je niet zeker weet of een slaapplaats al dan niet wordt geteld, kun je op onze website kijken bij Vacante Gebieden, maar een mailtje of telefoontje naar ons kan natuurlijk ook. Hetzelfde geldt voor vragen over invoeren van gegevens of hulp hiermee.

Oude tijdreeksen

Naast nieuwe tellingen proberen we ook oude tijdreeksen boven tafel te krijgen. Voor een nog jong meetnet als dat van de slaapplaatsen is dat zeer de moeite waard. Nieuwe tellingen kunnen dan met oude vergeleken worden en dat kan veranderingen laten zien. Heb je dus nog oude, nog niet ingediende tellingen in je boekje staan, klop ze in onze invoer!

Een fijne telling gewenst en wij zien jullie resultaten graag tegemoet. Hartelijk bedankt!

Paul van Els (meetnetcoördinator Slaapplaatsen) & **Romke Kleefstra** (coördinator Jaar van de Wulp)

Jaar van de Wulp: waar zaten de midwinterwulpen?

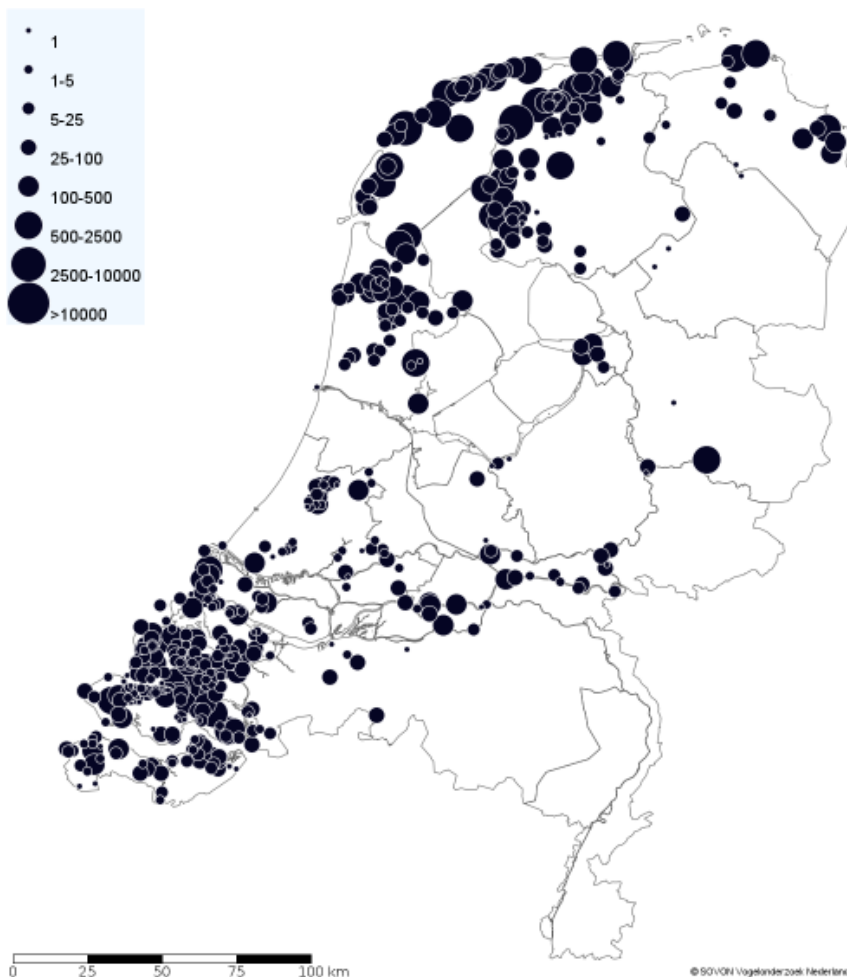
De Midwintertelling vormde de aftrap van het Jaar van de Wulp. In de vorige nieuwsbrief lieten we al zien dat Midwinteraantallen door de jaren heen groeiden, zowel in de Waddenzee, Delta als elders in Nederland. Het lijkt erop dat Wulpen in toenemende mate noordelijker overwinteren in Europa, samenhangend met mildere winteromstandigheden, waarmee ze meer in ons land blijven. In de Waddenzee bedroeg gedurende de jaren '90 het gemiddelde aantal in januari 87.000, nam toe naar gem. 108.000 in de jaren 2000-09 en lag de afgelopen 10 jaar op gem. 97.000 Wulpen. In de Delta ging het in deze periodes om respectievelijk 8000, 13.000 en ruim 21.000, daarbuiten zaten in Nederland gem. 33.000, 45.000 en 37.000 Wulpen. Met name de Delta liet de laatste jaren dus nog een flinke groei in aantal Wulpen zien.

Voor de afgelopen Midwintertelling staat de teller voorlopig op bijna 90.000 getelde Wulpen in Nederland. Dat

aantal is nog onvolledig, met name omdat belangrijke gebieden als Schiermonnikoog en Dollard nog ontbreken. Het voorlopig aantal in de Waddenzee ligt mede daarom op 'slechts' 47.000 Wulpen. Het aantal in de Delta gaat alweer richting de 20.000, vanuit de rest van het land zijn reeds ruim 20.000 Wulpen ingediend. Een blik op de voorlopige verspreidingskaart laat concentraties zien in de Kop van Noord-Holland (3800 Wulpen), Zuidwest-Friesland (7400) en het Oldambt (Groningen; 1500). In de Waddenzee zaten de meeste Wulpenlangs de Friese kust (18.000), gevolgd door Vlieland (5900) en Terschelling (4175). Telgebieden met grote aantallen Wulpen waren Polder Geele Strand bij Workum (Fr; 1811), Witmarsum-Schettens (Fr; 1375), Polder Zeevang (NH: 1233), Reiderwolderpolder (Gr; 833) en Makkumer Noordwaard (Fr.; 735). Dieper in het binnenland valt zandwinning Domelaar nabij Markelo (Ov; 505) op.

Voor de komende tellingen willen we de ganzen- en zwanentellers verzoeken om ook de Wulpen te tellen en in te tekenen. Door dat met iedere maandelijkse telling te doen, krijgen we een beter beeld van de verspreiding van Wulpen in het binnenland. Daarnaast is het ook interessant om te zien of de vorst en de sneeuw die na de Midwintertelling inviel tot grote veranderingen in aantallen en verspreiding heeft geleid. En ga kijken of er bij die wulpenlaapplaats bij jou in de buurt in februari ook Wulpen overnachten (zie slaapplaatsenbijdrage). Tel ze!

Romke Kleefstra



Watervogeltellingen Menco Hornman (menno.hornman@sovon.nl)
• projectcoördinatie Michel Klemann (michel.klemann@sovon.nl)
• formulieren etc. (Alle coördinatoren zijn telefonisch te bereiken via 024-7 410 410)

Coördinatie Slaapplaatstellingen: Paul van Els (paul.vanels@sovon.nl); 024 7 410 410

Regiocoördinatoren

(ZO) Zoute Delta Mervyn Roos (06-12 21 81 34, mervyn.roos@rws.nl)
(NH) Noord-Holland Roy Slaterus (024-7 410 410, roy.slaterus@sovon.nl)
(ZH) Zuid-Holland Vincent de Boer (024-7 410 410, vincent.deboer@sovon.nl)
(ZL) Zeeland Jan-Willem Vergeer (024 7 410 410, jan-willem.vergeer@sovon.nl)
(FR) Friesland Romke Kleefstra (06-10 64 66 40 romke.kleefstra@sovon.nl); midwintercoördinator Sjouke Scholten (p/a Sovon)
(GR) Groningen Kees Koffijberg (024-7 410 410, kees.koffijberg@t-online.de); midwintercoördinator Sjouke Scholten (p/a Sovon)
(DR) Drenthe Harold Steendam (0592-273845, harold_steendam@hotmail.com)
(FL) Flevoland Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(OV) Overijssel Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(GL) Gelderland Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(UT) Utrecht André van Kleunen (024-7 410 410, andre.vankleunen@sovon.nl)
(NB) Noord-Brabant Vincent de Boer (024-7 410 410, vincent.deboer@sovon.nl)
(Li) Limburg Vacant (024-7 410 410, menno.hornman@sovon.nl)
(WG) Waddengebied Romke Kleefstra (06-10 64 66 40 romke.kleefstra@sovon.nl)
(RG) Grote Rivieren Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)

Informatie over coördinatie in (IJ) IJsselmeergebied, (RM) Randmeren, (BR) Beneden Rivieren, (NZ) Noordzee via Sovon Menno Hornman (024-7 410 410, menno.hornman@sovon.nl)

Deze nieuwsbrief wordt toegezonden aan tellers en/of coördinatoren. De resultaten van de komende telling a.u.b. zo spoedig mogelijk naar Sovon Vogelonderzoek Nederland, Antwoordnummer 98189, 6500 VA Nijmegen sturen. Vergeet niet de gebiedscodes in te vullen. Een postzegel is niet nodig!

Nb! In deze nieuwsbrieven genoemde aantallen zijn voorlopig en vaak nog onvolledig! Ze zijn dus niet geschikt voor verder gebruik.